

Turkije staat in toenemende mate in de belangstelling bij het bedrijfsleven en dat is terecht. Het land is niet alleen een interessante afzetmarkt, we merken nu ook dat investeringen toenemen. Turkije heeft een bevolking van 73 miljoen inwoners, waarvan 50% jonger is dan 30 jaar, met een redelijk opleidingsniveau. Een economie die het goed doet, waardoor zowel uitgaven van consumenten als bedrijven toenemen.

Huidige ontwikkelingen in een groeiende markt Turkse melkveehouderij en vleessector

De geografische locatie maakt Turkije zeer geschikt om andere markten te bereiken in het Midden-Oosten, de Russische Federatie en de omliggende staten. Bovendien is Turkije een landbouwland, waarvan het onbenut potentieel nog aanzienlijk is. Er wordt hard aan gewerkt om dat te veranderen.

De dierhouderij (vleesveeteelt en melkveehouderij) is traditioneel een van de belangrijkste activiteiten. Van oudsher zijn het voornamelijk kleine gemengde bedrijven. Wat akkerbouw, groenteteelt en enkele dieren voor de melk. Dit beeld bestaat al decennia en de afgelopen jaren is er weinig ontwikkeling geweest. Dat begint nu te veranderen.

Vanaf 2003 zien we een verschuiving in dit beeld. Er is een gestage economische groei op gang gekomen en ook het stabiele politieke klimaat maakt dat zowel binnenlandse als buitenlandse investeringen toenemen. Meer recent, vanaf 2008, valt de snelle opkomst van grootschalige moderne bedrijven waar te nemen. Overheids subsidies spelen hierbij uiteraard een rol. Turkije is in transitie: van

kleinschalige gemengde bedrijven naar een grootschalig geïntegreerd model. Dit proces zal nog zeker tien jaar doorgaan. De verkiezingen van afgelopen juni waarborgen dat voor de komende periode het politieke klimaat stabiel blijft.

Melkproductie

In 2010 werd ongeveer 12,5 miljoen ton melk geproduceerd. 11,6 miljoen ton daarvan (92,4%) betreft koeienmelk van ongeveer 4,2 miljoen melkkoeien. Import van verse melk vindt niet plaats. De melkprijs is er gevoelig voor schokken. Door de seizoenen zijn de verschillen in consumptie aanzienlijk. De overheid geeft subsidies om de verwerking tot melkpoeder te stimuleren, waardoor importen sterk zijn verminderd. 60% van de totale melkproductie wordt verwerkt in fabrieken de resterende 40% wordt of direct verkocht (meestal ongeregistreerd) of is voor eigen consumptie.

Over het geheel genomen zit er weinig structuur in de melkcollectie; er zijn veel actoren zoals andere producenten, gemeen-

ten, dorpcöperaties/bonden en groothandelaren. De kleinschaligheid van de sector en de fragmentatie in de keten zijn twee redenen waarom grote bedrijven sterk verticaal geïntegreerd zijn. Het is gebruikelijk dat bedrijven zoals Pinar, Sutas, Ulker, Bahcivan, Yorsan en Danone beschikken over eigen opfok, melkveehouderijen, veevoederproductie en -inzameling. Aanvullende redenen zijn gerelateerd aan continuïteit in aanvoer, kwaliteit en hygiëne.

Een aanzienlijk deel van de melkproductie wordt verwerkt en verkocht door kleinschalige en arbeidsintensieve 'fabriekjes' genaamd mandira's. Vele daarvan zijn niet eens het gehele jaar in productie. Niettemin hebben deze mandira's een groot aandeel in de markt, mede door de lage prijzen en de specifiekere smaak waaraan voornamelijk op het platteland de voorkeur gegeven wordt. Deze mandira's zullen in de toekomst gaan verdwijnen. Het is echter aannemelijk dat verschillende zullen uitgroeien tot gezonde bedrijven. Volgens onbevestigde bronnen verwerken de mandira's tussen de 18% en 35% van de totale melkproductie.

Een ander probleem voor wat betreft voedselveiligheid zijn de straatmelkverkopers. Vaak is niet te bepalen wat de herkomst van de melk is. Hardnekkige tradities spelen ook hier een rol. Vooral op het platteland is men er van overtuigd dat 'straatmelk' gezonder en verser

is dan gepasteuriseerde melk (FAO, 2006). Een aanpak die goed kan werken, is het opzetten van een inzamelsysteem waarna de melk wordt aangeboden in 1, 3 of 5 liter plastic of kartonnen pakken. Hiermee kan een aantal bedrijven gelegaliseerd (en dus gecontroleerd) worden en daarmee een bijdrage leveren aan gezondere consumentenproducten.

Vleesproductie

Omdat Turkije voor een deel afhankelijk is van import voor diervoeder zijn de prijzen voor roodvlees gemiddeld hoger dan in de EU. Als vuistregel geldt in Turkije dat als een veehouderij 1,5 kilo veevoer kan kopen voor 1 kilo melk, deze een duurzaam inkomen kan verwerven. Factoren die zorgen voor een afwijking van deze regel hebben een direct effect op de prijs van melk en vlees. Er bestaat een sterkere correlatie tussen de melk- en vleesprijs dan binnen de EU.

De binnenlandse vraag naar vlees neemt sterk toe door bevolkingsgroei en een hoger gemiddeld besteedbaar inkomen. Vleesconsumptie per capita nam niet in gelijke mate toe als gevolg van de hoge binnenlandse prijzen. Kippenvlees is het belangrijkste alternatief. Ondanks de toenemende vraag en het tekort in productie was er tot voor kort bijna geen import door de zeer hoge importtarieven en de importban die lange tijd van kracht was. In het voorjaar van 2010 kwam een einde aan de importban toen vleesprijzen een

ongekende hoogte bereikten. Speculatie was een belangrijke oorzaak, maar de overheid greep in om de markt te disciplineren.

Grootste hinderpaal voor de ontwikkeling van de huidige veehouderij zijn de verkaveling van land mede als gevolg van het effrecht, de dierziektesituatie, en illegale dierrtransporten. De veehouderij zit in een transitiefase, import van levende dieren zoals Angus, Limousin en Charolaise wordt sinds kort toegestaan om het genetische materiaal te verbeteren.

Hoewel import van levende dieren vanuit Nederland (nog) niet is toegestaan, heeft het Nederlandse vee nog steeds een goede reputatie en blijft onverminderd populair. Holstein Friesians worden nog steeds aangeduid als 'Hollandaci inek', Nederlandse koeien. De markt voor sperma en embryo's, vlees op karkas en zuivelproducten is open, maar die voor levende dieren niet. Als argument wordt nog steeds verwezen naar de BSE- en BT-situatie.

Zuivelindustrie

Private en buitenlandse investeringen in de zuivelindustrie nemen toe. De laatste jaren is al fors geïnvesteerd in technologie. Parallel aan deze trend is ook het aantal verwerkende bedrijven toegenomen evenals de hoeveelheid aangeboden melk. Naast deze investeringen in buitenlandse technologie zien we ook een toename van het aantal Turkse bedrijven

die machines voor de verwerkende industrie leveren. Hoewel de kwaliteit vaak minder is, toont het de flexibiliteit van de Turkse industrie aan. Veel innovatieve toepassingen blijven echter uit het buitenland komen, wat weer een demonstratie is van de lage graad van R&D en innovatie.

De hierboven beschreven ontwikkeling heeft ervoor gezorgd dat de grote zuivelbedrijven modern zijn en werken volgens EU-standaarden. De zuivelverwerkende industrie is georganiseerd in een tweetal producentenorganisaties: SETBIR (Zuivel en Vlees Verwerkende Industrie Vereniging) en ASUD (Melk Verwerkers Producenten Organisatie).

'Na lange periode van stilstand is Turkse dierhouderij in beweging'

De totale export van (verwerkte) zuivelproducten bedraagt € 117,4 miljoen; de export is vooral op het Midden-Oosten en de Arabische landen gericht. De belangrijkste exportproducten zijn kaas en ijs. Turkije importeert ter waarde van € 102 miljoen de belangrijkste producten zijn boter en melkpoeder.

Vleesindustrie

De slachtcapaciteit in Turkije is een probleem. Dit is ontstaan door slecht geleide privatiseringsprocessen in 1995-'96. Dit heeft ertoe bijgedragen dat de binnenlandse consumptie uit de pas liep met de vraag en dat leidde weer tot hoge prijzen. De sector heeft sinds jaar en dag te kampen met een gebrek aan investeringen. Daarbij komt dat de sector een sterke lobby heeft bij de overheid. Dit leidde ertoe dat importen nauwelijks het land in kwamen. Deze mix zorgde voor prijspeculatie, waardoor prijzen onnatuurlijk hoog bleven. De situatie bleek onhoudbaar en in het voorjaar van 2010 heeft de overheid dan eindelijk besloten om de import van vlees op karkas toe te staan. Met behulp van importtarieven controleert de overheid effectief de prijzen op de binnenlandse markt en biedt bescherming aan producenten.

Er bestaan veel en vooral kleine slachterijen. Het is niet ongevoerd dat dieren in de buitenlucht worden geslacht. Zeker op het platteland rond de offerfeesten vindt dit plaats. Het mag duidelijk zijn dat er nog een lange weg te gaan is, voordat voldaan wordt aan EU-regelgeving voor voedselveiligheid en hygiëne. Aanzienlijke investeringen zijn nodig om de sector op niveau te brengen naar westerse maatstaven. De pluimveehouderij heeft deze omslag succesvol weten te maken maar in de andere vleessectoren moet deze transitie, die niet kan uitblijven, nog gebeuren.

Overheidsbeleid

Turkije is een centraal geregeerd land en dat betekent dat het overheidsbeleid (of -bemoeienis) groot is. Vele jaren hebben boeren, groot in getal, kunnen profiteren van een overheid die hun gunstig gezind was. De boerenstand was een electoraal belangrijke factor. Echter, de economische groei van de sector steekt schril af bij die van zo ongeveer alle andere economische sectoren. Dit heeft het relatieve belang van de sector doen afnemen. Het aandeel in het bbp daalde van 12% naar 7% in de laatste jaren. Het aantal personen werkzaam in de landbouw daalde in datzelfde decennium van 37% naar 25%. De grote achterstand van de landbouw trekt de laatste jaren de aandacht en de overheid realiseert zich dat het beleid tekortschiet en het investeringsniveau te laag is. De overheid is inmiddels in actie gekomen. Wie nu door het land rijdt, ziet overal grote infrastructurele werken op het gebied van ontsluiting, verkaveling, landconsolidatie, water en irrigatie.

De afgelopen jaren werd directe inkomensondersteuning ingeruild voor een systeem van ontkoppelde steun, wat goed is. In 2010 heeft de overheid besloten dit weer los te laten en we zien nu weer een beweging richting het oude, op output gebaseerde model. Verder heeft de overheid een subsidieprogramma aangenomen voor dierhouderij- en irrigatieprojecten waarbij subsidies worden verstrekt voor een periode van 7 jaar tegen 0% rente.

De Turkse dierhouderij is in beweging. Vele jaren genoot de sector de bescherming van de overheid, wat heeft geleid tot een lange periode van stilstand met weinig investeringen en innovatie. De sector is nog angstvallend traditioneel. Een kleine groep 'ondernemers' heeft disproportioneel kunnen profiteren van deze situatie. Het is vrij recent dat zowel overheid als sector zich realiseren dat actie geboden is, wil men overleven in deze globaliserende wereld. Begin 2009 is het importverbod op zaad en embryo's opgeheven. Het importverbod op roodvlees is opgeheven en de overheid volgt de prijsontwikkeling op de voet. Stimuleringsmaatregelen om investeringen in de sector te bevorderen, zijn aangenomen. En voor verschillende EU-lidstaten is het importverbod voor levende dieren niet meer van toepassing.

Turkije heeft veel te bieden en een nadere beschouwing kan echt de moeite waard zijn. Het wachten is nu op het moment dat Turkije de deuren opent voor Nederlands fokvee. Wij denken stellig dat dit op korte termijn zal gebeuren.

Stefan Verbunt, Landbouwrapad Turkije
Ugur Isin, Agricultural assistant

